

активізувати ігрову і колективну мотивацію, орієнтувати на нестандартний підхід до матеріалу, що вивчається;

– *ситуативно-рольові ігри* – включають аналіз конкретних ситуацій та їх рольове програвання;

– *конструктивно-рольові, проблемно-рольові, дискусійні ігри*, метою яких є формування навичок прийняття і ефективного виконання ділових ролей, навчання взаємодії і згуртованості, продуктивній співпраці, участі у виробленні колективних рішень;

– *творчі ігри* – це колективна творчість по створенню технічних, художніх, дослідницьких проєктів. Включення учнів в ці ігри сприяє розвитку творчого потенціалу, вихованню ініціативності, сміливості, наполегливості, відповідальності [1].

Головною особливістю ділових ігор є те, що цей метод схожий з театральним дійством, в якому викладач виступає у ролі режисера, а студенти – актори. Під час такого навчання студенти працюють колективом і всю ініціативу беруть на себе. За цим процесом постійно спостерігають і аналізують експерти-викладачі. Вони контролюють правильність дій учасників гри, фіксують успішне виконання ролей, прогалини, мовні огріхи, типові помилки і тільки в кінці заняття при підведенні підсумків тактовно звертають на них увагу, підказуючи та пояснюючи як краще діяти в тій чи іншій ситуації. Як зазначає М. Воровка, «основні переваги ділової гри полягають у тому, що ділові ігри зміщують акцент з «системи знань» на «систему формування навичок, умінь, способів поведінки» [3, с. 9].

Процес ділової гри проходить декілька етапів: 1) діагностування, яке включає аналіз змісту навчального матеріалу, визначення рівня підготовленості студентів та викладача, порівняльний аналіз методів навчання; 2) моделювання, що передбачає визначення місця гри в навчальному процесі, конструювання гри, вибір методів та прийомів керування грою; 3) реалізація та аналіз результатів ділової гри визначає основні види діяльності викладача та студентів у процесі гри, її обговорення й підведення підсумків [3, с. 16-17.]

Під час ділової гри студенти навчаються оцінювати ситуацію, прогнозувати дії та їх наслідки. Також вони відточують свої вміння переконувати, аргументувати та відстоювати свою точку зору. У процесі гри студентами краще усвідомлюється соціальна роль та професійний обов'язок майбутньої професії вчителя.

Таким чином, використання у професійній підготовці майбутнього вчителя історії ділових ігор є одним з перспективних способів опанування практичної професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Аверченко Л. К. Имитационная деловая игра как метод развития профессиональных компетенций. *Высшее образование сегодня*. 2013. № 10. С. 35–39.
2. Бистрова Ю. В. Інноваційні методи навчання у вищій школі. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 1 (4). С. 27–33.
3. Воровка М. І. Ділова гра як засіб підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2007. 22 с.

Таїса КАЛАНТАЙ

СОКРАТИВСЬКА ДІАЛОГІЧНА ЕВРИСТИКА В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ

На сучасному етапі реформування вищої освіти в Україні головним завданням, яке стоїть перед вищою школою є якість професійної підготовки фахівців. Педагогічна вища

освіта спрямована на підготовку вчителя нового покоління, який володіє не тільки системою професійних знань, умінь і навичок, але й системою фахових компетентностей, які визначають його професіоналізм.

Зміни, які відбуваються сьогодні в системі вищої педагогічної освіти, свідчать про необхідність посилення практичної підготовки майбутніх учителів, яка пов'язана, насамперед, з розвитком кожної наукової галузі та розвитком інформаційних технологій, без яких сучасний освітньо-виховний процес не уявляється можливим.

У цьому контексті фахова підготовка майбутнього вчителя географії передбачає здобуття майбутнім фахівцем сучасних фундаментальних фахових знань і вмінь, навичок самоосвіти та здатності вести науково-пошукову діяльність. Саме вчитель географії створює підґрунтя для формування в учнів цілісного наукового світогляду, розвиває їх географічне мислення, долучає до культурних надбань рідного краю і держав світу. Географія, як початковий предмет, повинна «стати засобом пізнання учнями реального навколишнього світу, а не бути предметом, який навантажує відомостями про географічні процеси і явища, вимагає бездіяльних знань географічної номенклатури, розглядає лише моделі реального простору» [3, с. 167].

У зв'язку з цим особливу увагу у професійній підготовці майбутнього вчителя географії має бути приділено питанню володіння ним сучасними інноваційними технологіями педагогічної взаємодії в шкільному середовищі, творчими способами навчання і виховання підростаючого покоління. Майбутній вчитель географії розкриває себе у відносинах з учнями, в першу чергу, як професіонал, що володіє методами гуманістичного конструктивного діалогу і специфікою евристичного навчання, які сприяють пізнавально-творчому розвитку учня, його самостійності на складному шляху інтелектуально-особистісного зростання.

Аналіз наукових джерел показує, що проблема професійної підготовки майбутнього вчителя, становлення його професійної компетентності є предметом наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних учених. Так, питання якості професійної підготовки студентів-географів досліджували К. Борисенко, О. Бугрій, О. Вегнер, Л. Вішнікіна, В. Лопатинська, О. Плахотнік, О. Тімець, С. Шевчук, Т. Япринець та ін. Проблемі евристичної освіти присвячено праці О. Кондратюк, С. Курганова, М. Лазарева, О. Нефедченко, Н. Тарасевич, Н. Усенко, А. Хуторського та ін.

Мета нашого наукового пошуку полягає у спробі з'ясувати роль сократівської діалогічної евристики в професійній підготовці майбутнього вчителя географії.

В умовах глобалізації, інтеграції світового освітнього простору роль учителя географії у навчально-виховному процесі закладів загальної середньої освіти постійно зростає, оскільки він в процесі навчання спеціальних географічних дисциплін спонукає учнів до пізнання світу, закономірностей його розвитку, розуміння співіснування компонентів різних екосистем, розуміння цінностей географічної освіти. Тому професійна підготовка майбутнього вчителя географії спрямовується, насамперед, на єдність теоретичної і практичної компетентності «зادля міцності знань учнів й набуття ними вмінь планування свого життя, вибору професії» [3, с. 168].

Якісний процес підготовки майбутніх учителів географії зумовлюється методологічними засадами його організації і здійснення. Так, О. Чубрей виокремлює три рівні методології професійної підготовки: *філософський рівень*, який спирається на діалектику та її певні категорії; *загальнонауковий рівень*, що пояснює зв'язок між системним та синергетичним підходами; *конкретно-науковий рівень*, що ґрунтується на особистісно зорієнтованому, діяльнісному, компетентнісному, аксіологічному, технологічному та цивілізаційному підходах [4]. Практичний аспект фахової підготовки майбутніх учителів географії реалізується за допомогою різноманітних видів практик: навчально-польової, фізико-географічної польової, навчально-педагогічної, виробничо-педагогічної, практики з соціально-економічної географії та ін.

Таким чином, професійна компетентність фахівця виступає як єдність когнітивного, особистісного і процесуально-діяльнісного компонентів. При цьому важливою, на нашу думку, виступає особистісна професійно-комунікативна компетентність, яка розкриває не тільки фахово-інтелектуальний потенціал самого вчителя, його риторичні здібності, але й сприяє організації евристичного навчання учнів у процесі вивчення географічних дисциплін.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки евристична освіта розглядається як процес і результат евристичного навчання, сутність якого полягає у зміщенні акцентів у навчальній діяльності спочатку на творчу самореалізацію особистості, потім на форми і методи організації і здійснення навчального процесу, і лише потім – на сам зміст навчання (за А. Хуторським). В ході евристичного навчання учні (студенти) самі стають творцями знань.

Аналіз вивчених наукових джерел дозволяє розглядати Сократівську діалогічну евристику невід'ємним компонентом професійної підготовки майбутнього вчителя географії. Саме Сократ започаткував нову науку – евристику, що в перекладі з грецького означає «відшукуую», «відкриваю» [1, с. 134]. Процес пізнання, за Сократом, починається з уточнення того, чого саме ми не знаємо про предмет пізнання: виокремлюється сам об'єкт незнання і поступово за допомогою маєвтичних запитань розширюється поле незнаного і учень (студент) самостійно різними способами розумової творчо-пошукової діяльності знаходить відповідь.

Ми притримуємося думки Н. Усенко, яка вбачає головну мету евристичного навчання у «формування пізнавальної самостійності» учнів і вважаємо, що це стосується і студентської аудиторії. Також виокремлені вченою компоненти сократівської діалогічної евристики (мотиваційно-цільовий, організаційно-цільовий, пізнавально-перетворюючий, діагностично-оціночний, корекційно-прогностичний) [2, с. 236] доцільно використовувати і при вивченні майбутніми вчителями географії цілого спектру професійно-орієнтовних навчальних дисциплін: основ теорії суспільної географії, геології з основами геоморфології, метеорології та гідрології, географії Полтавщини, картографії з основами топографії, географії населення з основами демографії, фізичної географії України та ін.

При цьому діалог може бути: 1) якісним способом засвоєння професійно-значущої інформації; 2) комунікативною взаємодією в здобутті нових знань за допомогою обміну смисловими позиціями; 3) розвитком уміння ставити пізнавально-пошукові запитання; 4) дієвим методом лекційних, семінарських і практичних занять; 5) способом формування пізнавально-творчих умінь студентів; 6) способом виявлення суперечностей на шляху до нових знань; 7) осмисленням предмету незнання; 8) конструюванням нових дефініцій наукових знань; 9) усуненням псевдознань шляхом доведення їх до абсурду; 10) спонуканням до самопізнання за допомогою цілеспрямованих запитань; 11) застосування індуктивного методу, який засновано на аналогії та ін.

Результатом такої навчальної діяльності студентів можуть бути професійні есе, творчі фахові проекти, науково-дослідні доповіді, завершена наукова праця, інноваційна структуризація уроків з різних галузей географічної науки, творчі сценарії виховних справ тощо.

Таким чином, для сучасної школи потрібен інноваційний вчитель, здатний не тільки до професійної самореалізації, але й головне, до організації пізнавально-творчої діяльності учнів, навчання їх креативному мисленню, створенню оригінальних інтелектуально-творчих продуктів. Для цього сучасний вчитель повинен володіти комплексом евристичних умінь – пошукових, прогностичних, конструктивних, креативних, діагностичних, які дозволяють організувати активний пошук учнями вирішення навчально-пізнавальних завдань, сприяють їх інтелектуально-творчому саморозвитку.

Список використаних джерел

1. Нефедченко О. Сократівська діалогічна евристика та її розвиток у зарубіжній і вітчизняній освіті. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. № 5. С. 132–145.
2. Пізнавально-творча і професійна самореалізація особистості в евристичній освіті: монографія / за ред. М. О. Лазарева, О. Г. Козлової. Суми : ФОП Цьома С. П., 2019. 243 с.
3. Тімець О. Професіоналізм вчителя-географа в контексті його фахової підготовки. *Зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету*. 2009. № 2. Ч. 2. С. 166–172.
4. Чубрей О. Методологічні засади дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності в умовах трансформації освіти. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені В. Винниченка. Серія «Педагогічні науки»*. 2019. Вип. 180. С. 139–144.

Надія СТОБОРОД

ДЕБАТИ ЯК МЕТОД РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ

У сучасних умовах трансформації професійної підготовки у вищій школі в Європі, і в Україні зокрема, зростають вимоги до формування професійних компетентностей майбутніх фахівців. Сьогодення потребує від них не тільки конкурентоспроможності, креативності, знаходження нестандартних рішень професійних завдань, але й насамперед, розвитку критичного мислення.

В умовах переходу до інформаційного суспільства вагомим значення набуває запровадження в освітній процес вищої школи технології розвитку критичного мислення майбутнього фахівця, яка спрямована не тільки на підвищення ефективності навчання і якості знань, але й на формування аналітичних суджень щодо отриманої інформації, допитливості та інтелектуальної активності студента.

Формування вимог до професійної підготовки вчителя, і вчителя географії зокрема, завжди було в центрі уваги науковців і педагогів-практиків. Це складний процес, на який впливають як об'єктивні, так і суб'єктивні фактори: стрімкий розвиток науки, техніки, освітніх технологій, цифровізація соціального і професійного буття, процеси глобалізації і проблеми сталого розвитку, визначення людини як суб'єкта науки, культури, історії та життєтворчості.

В освітньо-кваліфікованих характеристиках науковцями запропоновано два підходи до формування компетентності майбутніх учителів: змістовний – розширення кола загальних і спеціальних знань, і діяльнісний – удосконалення навичок та особистісних якостей, що дають змогу досягти успіху у професійній діяльності. Ці підходи вимагають інноваційної підготовки вчителя, запровадження сучасних методів навчання, які активізують особистісний потенціал студента.

Серед інформаційно-комунікаційних методів навчання, які сприяють розвитку критичного мислення майбутнього вчителя географії займають дебати. Використання даного методу в освітній практиці дає можливість обговорювати складні питання, які не мають однозначної відповіді, формують навички цивілізованої аргументованої дискусії.

Аналіз наукових джерел показує, що дана проблема вивчалася вітчизняними і зарубіжними вченими у декількох контекстах: проблема професійної підготовки вчителя розглядалася у працях Н. Бібік, С. Гончаренко, І. Зязюн, О. Рудницька, О. Савченко, В. Семиченко та ін.; питання розвитку критичного мислення студентів досліджували Т. Воропай, О. Коржуєв, К. Корсак, Л. Киянко-Романюк, Т. Олійник, Ю. Стяжко,